Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati (references):

(1). Аминова Ф.Ҳ. Ўқувчиларни мулоқот матни яратишга ўргатишнинг дидактик асослари. Пед. фан. номз. …дис. автореф., Т., ЎзПФИТИ, 2007, 22 бет.

(2). 2-sinf ona tili darsligi. S.D.Kuranov. “Navda”, Toshkent, 2023.

(3). 1-sinf ona tili va o‘qish savodxonligi. Iroda Azimova, Klaraxon Mavlonova, Sa’dullo Quronov, Shokir Tursun. “Toshkent”, 2021.

(4). G‘afforova T., G‘ulomova X. 1-sinfda o‘qish dasrlari (o‘qituvchi kitobi). Toshkent, “Sharq”, 2003.

(5). Бекниёзова Н.И. Бошланғич синфлар она тили дарсларида ўқувчиларни матн яратишга ўргатиш методикаси. Тошкент, “Fan va texnologiya”, 2012, 8–9-бетлар.

(6). Qosimova N. Ona tili ta’limi va yangi pedagogik texnologiyalar. Buxoro, 2009, 103-bet.

(7). Matchonov S. Boshlang‘ich sinflarda ona tili va uni o‘qitish metodikasi (boshlang‘ich ta’lim talabalari uchun darslik). T., “Ishonchli hamkor”, 2021.

Shukurova Farida Xayrilla qizi (Samarqand davlat Chet tillar instituti doktoranti; aliceamethyst59@gmail.com)

KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANI OSHIRISH USULLARI VA METODLARI

Annotatsiya. *Kommunikativ kompetensiya zamonaviy ta’lim tizimining ajralmas qismi hisoblanadi. Ushbu maqolada kommunikativ kompetensiyani oshirishga qaratilgan usullar va metodlar tahlil qilinadi.*

Kalit so‘zlar: *kommunikativ kompetensiya, interfaol metodlar, ta’lim, trening, muloqot, axborot texnologiyalari.*

Шукурова Фарида Хайрилла кызы (докторант Самаркандского государственного института иностранных языков; aliceamethyst59@gmail.com)

МЕТОДЫ И СПОСОБЫ ПОВЫШЕНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

Аннотация. *Коммуникативная компетентность является неотъемлемой частью современной системы образования. В данной статье анализируются методы и приёмы, направленные на повышение коммуникативной компетентности.*

Ключевые слова: *коммуникативная компетентность, интерактивные методы, образование, обучение, общение, информационные технологии.*

Shukurova Farida Khairilla kizi (PhD student at Samarkand State Institute of Foreign Languages; aliceamethyst59@gmail.com)

METHODS AND WAYS TO INCREASE COMMUNICATIVE COMPETENCE

Annotation. *Communicative competence is an integral part of the modern education system. This article analyzes methods and techniques aimed at improving communicative competence.*

Keywords: *communicative competence, interactive methods, education, training, communication, information technology.*

Kirish. Bugungi globallashuv davrida kommunikativ kompetensiya shaxsning kasbiy va shaxsiy rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi. Zamonaviy jamiyatda samarali muloqot qilish qobiliyati nafaqat til bilimlariga ega bo‘lishni, balki madaniyatlararo muloqot, jamoaviy hamkorlik va boshqalar bilan konstruktiv aloqalar o‘rnatishni ham talab qiladi. Kommunikativ kompetensiya bu tilni to‘g‘ri va samarali qo‘llash qobiliyati, madaniyatlararo muloqotni amalga oshirish mahorati va jamoaviy ishlash qobiliyatlaridan iborat murakkab tizimdir.

So‘nggi yillarda ta’lim jarayonida ushbu kompetensiyani rivojlantirish zaruriyati sezilarli darajada ortdi. Ta’limning global integratsiyasi va axborot texnologiyalarining rivojlanishi talabalarni nafaqat nazariy bilimlar bilan qurollantirishni, balki ularning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishni ham talab etadi. Ayniqsa, mehnat bozorida talabalar o‘z fikrini aniq ifoda etish, boshqa madaniyat vakillari bilan samarali hamkorlik qilish va innovatsion yondashuvlarni amalga oshirishda ustunlikka ega bo‘lishlari kerak.

Ushbu maqola kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning samarali usullari va metodlarini o‘rganishga bag‘ishlangan. Unda interfaol ta’lim yondashuvlari, trening texnikalari va axborot texnologiyalaridan foydalanish orqali talabalarning muloqot qobiliyatlarini oshirish yo‘llari ko‘rib chiqiladi.

Nazariy qism. Kommunikativ kompetensiya konsepsiyasi o‘tgan asrning o‘rtalarida tilshunoslik, pedagogika va psixologiya sohalarida shakllangan va bugungi kunga kelib, bu mavzu bo‘yicha ko‘plab tadqiqotlar amalga oshirilgan. Ushbu qismda mavzuga oid nazariy yondashuvlar, ilmiy tadqiqotlar, ularning yutuqlari va kamchiliklari tahlil qilinadi.

Kommunikativ kompetensiyaning nazariy asoslari. Kommunikativ kompetensiya bu shaxsning ma’lum bir til va madaniyat doirasida muloqotni samarali amalga oshirishga qaratilgan qobiliyatidir. D. Xayms Hymes tomonidan ilgari surilgan ushbu tushuncha kommunikatsiyaning lingvistik, pragmatik va

sotsial jihatlarini qamrab oladi. Keyinchalik, K.Kanale va M.Sueyn Canale Swain bu konsepsiyani lingvistik, sotsial-madaniy, strategik va diskursiv kompetensiyalar kabi tarkibiy qismlarga ajratib, yanada kengaytirdilar.

Tadqiqotlarning umumiy ko'rinishi. Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar uch asosiy yo'nalishda olib boriladi:

1. Lingvistik asos. Ushbu yo'nalishda til bilimlari va grammatik qoidalarni o'zlashtirish kommunikativ kompetensiyaning poydevori sifatida qaraladi. Masalan, Ellis tilni o'rganishda o'quvchilarning lingvistik qobiliyatlarini rivojlantirish bo'yicha amaliy tadqiqotlar olib borgan.
2. Interfaol metodlar. Bu yondashuvda rolli o'yinlar, kichik guruhlarda ishlash va simulatsiya kabi usullar orqali talabalar orasidagi faol muloqotni ta'minlashga qaratilgan tadqiqotlar ustunlik qiladi. Masalan, J.Harmer o'z tadqiqotlarida interfaol metodlarning lingvistik va sotsial ko'nikmalarni rivojlantirishdagi ahamiyatini ta'kidlagan.
3. Texnologik yondashuv. Zamonaviy axborot texnologiyalari kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda keng qo'llanilmoqda. D.Laurillard axborot texnologiyalarining ta'lim jarayonidagi o'rnini o'rganib, onlayn platformalar va multimedia vositalarining samaradorligini ko'rsatgan.

Yutuqlar va kamchiliklar. Tadqiqotlarning yutuqlari va kamchiliklarini tahlil qilish mavzuning muhim jihatlarini ochib beradi.

Yutuqlar:

1. Metodologik rivojlanish. Interfaol yondashuvlar, xususan rolli o'yinlar va treninglar talabalar orasida faol muloqotni kuchaytirishda samarador ekanligi isbotlangan.
2. Texnologiyalarni joriy etish. Axborot texnologiyalaridan foydalanish talabalar va o'qituvchilarning o'zaro muloqotini tezkor va qulay shaklda amalga oshirish imkonini berdi. Masalan, Zoom va Microsoft Teams platformalari ta'lim jarayonida keng qo'llanilmoqda.
3. Madaniyatlararo muloqot. Madaniyatlararo kommunikatsiya tadqiqotlari talabalarning global dunyoqarashini kengaytirishda muhim omil bo'ldi.

Kamchiliklar:

1. Resurslarning yetishmasligi. Ko'plab ta'lim muassasalarida zamonaviy texnologiyalar yoki malakali o'qituvchilar yetishmasligi sababli yondashuvlar to'liq amalga oshirilmaydi.
2. Shaxsiylashtirishning yetarli emasligi. Har bir talabaga individual yondashuv joriy etilmagan holatlarda umumiy usullar samaradorligi pasayishi mumkin.
3. Metodologik muvofiqlik. Ba'zi metodlarning turli madaniy va til muhitida yetarli natija bermasligi kuzatilgan. Masalan, rolli o'yinlar barcha madaniyatlar uchun mos bo'lmasligi mumkin.

Misollar bilan yoritish. Masalan, Ellis tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlarda kichik guruhlarda ishlash orqali lingvistik qobiliyatlarni rivojlantirish muvaffaqiyatli ekanligi aniqlangan. Talabalar kichik jamoalarda muammolarni hal qilish jarayonida til bilimlarini yanada chuqurroq o'zlashtirishgan.

Shu bilan birga, D.Laurillard onlayn ta'limni qo'llashda dastlabki bosqichlarda talabalar orasida texnik qiyinchiliklar va past ishtirok ko'rsatkichlari kabi kamchiliklar aniqlangan. Biroq uzoq muddatli treninglar va platformalarga moslashish bu muammolarni bartaraf etishga yordam bergan. Ushbu nazariy qism kommunikativ kompetensiya mavzusidagi tadqiqotlar va yondashuvlarning kompleks tasavvurini beradi va amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish uchun zamin yaratadi.

Materiallar va usullar. Tadqiqotda sifat va miqdoriy tahlil metodlari qo'llanildi. Quyidagi yondashuvlar asosida ma'lumotlar yig'ildi va tahlil qilindi.

Adabiyotlar tahlili. So'nggi o'n yillikda chop etilgan ilmiy maqolalar, monografiyalar va ta'lim metodologiyasi bo'yicha nashrlar o'rganildi. Ushbu materiallar orqali kommunikativ kompetensiya rivojlanishining nazariy asoslari va ilg'or tajribalar tahlil qilindi.

So'rovnoma. Universitet talabalaridan iborat 120 nafar respondent o'rtasida so'rov o'tkazildi. So'rovnoma yordamida talabalarning kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga bo'lgan ehtiyoji, ularning mavjud darajasi va samarador usullarga nisbatan munosabatlari aniqlandi.

Eksperiment. Talabalar bilan o'tkazilgan trening dasturlari davomida interfaol metodlar (rolli o'yinlar, guruhlarda ishlash, simulyatsiyalar) qo'llanildi. Eksperiment davomida talabalar muloqot qobiliyatlaridagi o'zgarishlar kuzatildi va baholandi.

Kuzatuv. O'quv jarayonida talabalarning faol ishtiroki, muloqot ko'nikmalarining rivojlanishi va ular o'rtasidagi o'zaro hamkorlik tahlil qilindi. Kuzatuv natijalari trening samaradorligini baholashda asosiy omil sifatida ishlatilgan.

Statistik tahlil. Tadqiqot natijalari miqdoriy ma'lumotlarga asoslanib statistik jihatdan qayta ishlangan. So'rovnoma va eksperimentdan olingan natijalar grafik va jadval shaklida taqdim etilib, ularning ishonchliligi tekshirildi.

Mazkur usullar yordamida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning asosiy omillari va samarali strategiyalari aniqlangan.

Natijalar. Tadqiqot davomida quyidagi natijalar aniqlandi:

1. **Nazariy asoslar.** Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda interfaol metodlar (rolli o'yinlar, debatlar, kichik guruhlarda ishlash) samaradorligi yuqori ekanligi ko'rsatildi. Masalan, rolli o'yinlarda talabalarning o'zlariga berilgan mavzu bo'yicha o'z nuqtayi nazarlarini himoya qilish ko'nikmalari rivojlangan.
2. **Amaliy tajriba.** So'rovnoma natijalariga ko'ra, talabalarning 78% interfaol metodlar orqali o'z kommunikativ mahoratini oshirishini ta'kidlagan. Misol sifatida, kichik guruhlarda ishlash paytida talabalar o'zaro maslahatlashish orqali birgalikda yechimlar topishga muvaffaq bo'lgan.
3. **Eksperiment natijalari.** Treninglardan so'ng talabalar orasida o'zaro muloqot qilish ko'nikmalari 35%ga yaxshilangan. Masalan, simulyatsiya mashg'ulotlarida qatnashgan talabalar real hayotiy vaziyatlarda o'z fikrlarini aniq va ravon ifoda etishni o'rgangan.
4. **Kuzatuv natijalari.** Talabalar trening jarayonida muloqot jarayonlarida faol ishtirok etganliklari va o'zaro hamkorlik qobiliyatlarini oshirgani kuzatilgan. Bu, o'z navbatida, jamoaviy loyihalarda muvaffaqiyatli natijalarga olib kelgan.
5. **Statistik tahlil natijalari.** Grafik tahlillardan ma'lum bo'lishicha, trening dasturlaridan keyin talabalar tomonidan bildirgan muloqotga oid o'z-o'zini baholash ballari sezilarli darajada oshgan. Masalan, o'z-o'zini baholashda o'rtacha ko'rsatkich 3.8 dan 4.6 ga ko'tarilgan.

Ushbu natijalar kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda zamonaviy yondashuvlarning yuqori samaradorligini tasdiqlaydi.

Munozara. Tadqiqot natijalari kommunikativ kompetensiyani oshirishda quyidagi yondashuvlarning ahamiyatini tasdiqladi:

1. **Interfaol metodlar.** Interfaol metodlar talabalarning o'zaro muloqot qilish va fikr almashish ko'nikmalarini sezilarli darajada yaxshilaydi. Misol uchun, rolli o'yinlar talabalarga turli vaziyatlarda o'zlarini sinab ko'rish imkonini beradi. Bu esa ularda mustaqil fikrlash va tezkor qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Masalan, "ish intervyusi" rolli o'yinida talabalar real hayotda uchrashi mumkin bo'lgan savollarga javob berishni o'rgandilar.
2. **Individual yondashuv.** Tadqiqot davomida individual yondashuvning ahamiyati aniqlandi. Har bir talabaga uning ehtiyojlariga mos trening dasturi taklif qilindi. Bu yondashuv natijasida talabalar o'zlariga xos zaif tomonlarini yaxshilash imkoniyatiga ega bo'ldilar. Masalan, ba'zi talabalar omma oldida nutq so'zlashni qiyin deb hisoblasalar, ular uchun maxsus treninglar tashkil etildi va natijada ularning nutq so'zlash ko'nikmalari 40%ga yaxshilandi.
3. **Axborot texnologiyalaridan foydalanish.** Onlayn platformalar va axborot texnologiyalari orqali o'tkazilgan treninglar talabalar uchun katta qulaylik yaratdi. Masalan, Zoom platformasida o'tkazilgan simulatsiya mashg'ulotlari talabalar orasida katta qiziqish uyg'otdi. Simulatsiya natijasida talabalar real hayotiy muammolarni onlayn muhokama qilish va jamoaviy yechim topishni mashq qildilar.
4. **Multimadaniy yondashuv.** Madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlar orqali talabalar turli madaniyat vakillari bilan ishlashni o'rgandilar. Misol uchun, "Xalqaro konferensiya" mashg'uloti davomida talabalar turli millatlar vakillari sifatida nutq so'zlashdi va ularning madaniy qa-riyatlariga hurmat bilan yondashishni mashq qildilar. Ushbu yondashuvlar talabalarning kommunikativ kompetensiyasini oshirishda nafaqat samarali, balki hayotiy amaliyotda qo'llashga yaroqli ekanligini ko'rsatdi.

Xulosa. Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimida ustuvor ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari quyidagi xulosalarni berdi.

Interfaol metodlar. Ushbu metodlar talabalar o'rtasida o'zaro muloqotni kuchaytirish va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini oshirishda muhim omil bo'ldi. Misol sifatida rolli o'yinlar davomida talabalar nafaqat bilimlarini mustahkamladilar, balki o'z nuqtayi nazarlarini samarali himoya qilishni o'rgandilar.

Individual yondashuv. Talabalar ehtiyojlariga mos yondashuv ularga zaif tomonlarini aniqlash va ulardan samarali chiqish yo'llarini o'rganish imkonini berdi. Masalan, treninglar davomida nutq so'zlash bo'yicha mashqlar qiyinchilikka duch kelgan talabalar uchun muhim ahamiyat kasb etdi.

Axborot texnologiyalari. Zamonaviy onlayn platformalar yordamida muloqotni rivojlantirish natijalari yuqori samaradorlikni ko‘rsatdi. Masalan, onlayn guruh mashg‘ulotlari talabalar orasida ijodkorlik va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirdi.

Madaniyatlararo muloqot. Xalqaro mavzularni o‘z ichiga olgan mashg‘ulotlar talabalar orasida global dunyoqarashni kengaytirishga va boshqa madaniyat vakillariga hurmat bilan yondashishga xizmat qildi.

Yuqoridagi natijalar asosida kommunikativ kompetensiyani oshirish maqsadida interfaol metodlar va axborot texnologiyalaridan foydalanishni ta’lim jarayoniga keng joriy etish tavsiya etiladi. Bu esa nafaqat talabalar, balki o‘qituvchilarning ham malakasini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

(1). Brown, H.D. (2007). Principles of Language Learning and Teaching. Pearson Education.

(2). Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. Applied Linguistics, 1(1), p. 1–47.

(3). Ellis, R. (1997). Second Language Acquisition. Oxford University Press.

(4). Harmer, J. (2001). The Practice of English Language Teaching. Longman.

(5). Hymes, D. (1972). On communicative competence. In J.B.Pride & J.Holmes (Eds.), Sociolinguistics (pp. 269–293), Penguin Books.

(6). Laurillard, D. (2012). Teaching as a Design Science: Building Pedagogical Patterns for Learning and Technology. Routledge.

(7). Littlewood, W. (1981). Communicative Language Teaching: An Introduction. Cambridge University Press.

(8). Richards, J.C., & Rodgers, T.S. (2001). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press.

(9). Savignon, S.J. (2002). Interpreting Communicative Language Teaching: Contexts and Concerns in Teacher Education. Yale University Press.

(10). Widdowson H.G. (1990). Aspects of Language Teaching. Oxford University Press.

Karimova Malohatoy Mo‘minjonovna (Andijon davlat Pedagogika instituti)

TARBIYA JARAYONIDA TA’LIMIY ISLOHOTLARNING AHAMIYATI

Annotatsiya. *Mazkur maqolada tarbiya jarayonida ta’limiy islohotlarning ahamiyati yoritilib, O‘rta Osiyo Turkiston xalqlarining savodxonlik darajasi aniq, tarixiy, asosli ma’lumotlar asosida tahlil qilingan. Ona tuprog‘imizda yetishib chiqqan Imom al-Buxoriy, Imom at-Termiziy, Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Al-Xorazmiy, Al-Beruniy, Ali Qushchi, Qozizoda Rumiy, Umar Xayyom, Amir Temur, Alisher Navoiy, Mirzo Ulug‘bek, Mirzo Bobur kabi buyuk allomalarni qadrlaymiz. Sho‘ro davridagi statistik ma’lumotlarni o‘rganib, ona-Vatanimizga bo‘lgan ana shu davrdagi munosabatlarni ko‘rib, yuragimiz achishadi va mamlakatimizning bugungi istiqbolini qadriga yetish har bir yurt farzandining ma’naviy burchimizdir.*

Kalit so‘zlar: *sho‘ro siyosati, inqilob, aksioma, chuqurlashtirish, 3-renessans, jamoatchilik, da’vat, ma’naviy-axloqiy qiyofasi, O‘rta Osiyo, savodxonlik, Turkiston.*

Каримова Малохатой Муминжоновна (Андижанский государственный педагогический институт)

ЗНАЧЕНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕФОРМ В ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Аннотация*. В данной статье рассмотрен вопрос уровня грамотности народов Средней Азии, Туркестана на основе точных, исторических, обоснованных данных. Мы глубоко ценим научное наследие таких великих людей, как Имам ал-Бухари, имам Ат-Тирмизи, Абу Наср Фараби, Абу Али ибн Сина, Ал-Хоразми, Ал-Беруни, Али Кушчи, Казизада Руми, Умар Хайям, Амир Темур, Алишер Навои, Мирза Улугбек. В период советской власти их имена были забыты. Нравственный долг каждого гражданина страны – оценить нынешнее развитие нашей страны, в которое каждый из них внес достойный вклад.*

Ключевые слова: *советская политика, революция, аксиома, углубление, 3-е возрождение, община, призыв, духовно-нравственный облик, Средняя Азия, грамотность, Туркестан, советская эпоха, учёные.*

Karimova Malohatoy Muminjonovna (Andijan State Pedagogical Institute)

IMPORTANCE OF EDUCATIONAL REFORMS IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Annotation*. In this article, the level of literacy of the peoples of Central Asia Turkestan vas prepared based on accurate, historical, reasonable data. Imam al-Bukhari, Imam al-Tirmizi, Abu Nasr Farabi, Abu Ali ibn Sina, Al Khorazmi, Al-Beruni, Ali Kushchi, Qazizada Rumi, Umar Khayyam, Amir Temur, Alisher Navai, Mirza Ulug, vho grev up in our motherland. Bek, ve appreciate great scholars like Mirza Babur. Studying the statistical data of the Soviet era, our hears ache vhen ve see the relations vith our motherland*